

Warszawa, 13 lutego 2015 r.

BAS-WAP-2855/14

Pan
Poseł Krzysztof Jurgiel
Przewodniczący Komisji
Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Informacja
na temat rozwiązań prawnych dotyczących szkód łowieckich w
wybranych krajach Unii Europejskiej

Wstęp

Poniższe informacje należy poprzedzić uwagą, że modele łowiectwa występujące w poszczególnych krajach różnią się istotnie od modelu polskiego, jak również między sobą. Szczegółowe omówienie i porównanie modeli występujących w poszczególnych krajach oraz różnic w stosowanej terminologii prawa łowieckiego wymagałoby odrębnego opracowania¹.

Podstawowe znaczenie mają tu kwestie własności dziko żyjącej zwierzyny. Systemy prawne większości państw europejskich regulują kwestię własności dziko żyjących zwierząt, co ma istotne skutki praktyczne. Z tym związane są określone korzyści, m.in. prawo polowania, a także obowiązki dotyczące zarządzania zwierzyną i odpowiedzialność za szkody przez nią wyrządzone. Niemniej jednak prawa te jak i obowiązki nie są prostą konsekwencją własności.

Dziko żyjąca zwierzyna jest zasadniczo elementem prawa własności do gruntu, albo stanowi własność państwa. Ponadto, w niektórych krajach (np. Estonia, Łotwa, Niemcy, Wielka Brytania) dziko żyjące zwierzęta są traktowane jak rzecz niczyja (*res nullius*).

W państwach, w których dziko żyjące zwierzęta są własnością państwa prawo polowania może przysługiwać właścicielom gruntów, ale też ich prawa mogą być w

¹ Szczegółowe omówienie rozwiązań europejskich w dziedzinie łowiectwa zawiera opracowanie załączona do niniejszej informacji.

istotny sposób ograniczone poprzez zezwolenie na wstęp myśliwych na grunty będące w prywatnym posiadaniu (Włochy).

W większości krajów UE prawo polowania jest powiązane z własnością gruntu. Właściciele mogą wykonywać to prawo samodzielnie (indywidualnie lub grupowo) albo oddawać je w dzierżawę. Z wykonywaniem prawa polowania wiąże się też zwykle odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez zwierzynę łowną oraz podczas polowania².

Większość krajów UE reguluje kwestie odpowiedzialności za szkody łowieckie oraz procedury wypłaty odszkodowań z tego tytułu. Wyjątek stanowią Wielka Brytania i Dania, w których w zasadzie brak jest takich regulacji. Regulacje takie znajdują się głównie w ustawach o łowiectwie i aktach wykonawczych, w Finlandii zaś istnieje odrębna ustawa poświęcona szkodom łowieckim.

Poniżej przedstawiono rozwiązania prawne dotyczące szkód łowieckich w Czechach, Danii, Finlandii, Francji, Niemczech i Szwecji. Uzupełnieniem informacji jest załączone opracowanie Michała Wójcika pt. Szkody łowieckie a odpowiedzialność dzierżawców i zarządców obwodów łowieckich w Polsce i wybranych krajach Unii Europejskiej.

CZECHY

W Czechach obecny system łowiectwa reguluje ustawa z 2001 roku, która definiując pojęcie łowiectwa bardzo duży nacisk kładzie na tradycje i obyczaje, jako element czeskiego narodowego dziedzictwa. Nadzór nad łowiectwem został na mocy tej ustawy powierzony Ministerstwu Rolnictwa. Prawo własności gruntu zostało ponownie powiązane z prawem do polowania. Jako nawiązanie do wielowiekowej tradycji utrzymano współcześnie czeskie tradycyjne hodowle zamknięte zwierzyny, czyli tak zwane „obory” oraz „bażantarnie”.

Kwestie szkód łowieckich reguluje przede wszystkim ustawa o myślistwie³. Stanowi ona w § 52, że użytkownik obwodu łowieckiego winien wynagrodzić szkodę wyrządzoną podczas prowadzenia polowania na gruntach łowieckich, w płodach rolnych niezebranych, winnicach lub roślinności leśnej, a także szkodę którą na gruntach łowieckich, w płodach rolnych niezebranych, winnicach, plantacjach

² Legal Trends in Wildlife Management. Ownership of wildlife and related rights and obligations. <http://www.fao.org/docrep/005/y3844e/y3844e06.htm>

³ Předpis č. 449/2001 Sb.Zákon o myslivosti. <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-449>.

owoców lub roślinności leśnej wyrządziła zwierzyna łowna. Jeżeli prawo polowania wykonuje koło łowieckie (*sdrůžení*) jego członkowie odpowiadają solidarnie za zobowiązanie do zapłaty odszkodowania

Zgodnie z § 53 właściciel lub dzierżawca obwodu łowieckiego wprowadza wszelkie stosowne środki zapobiegające wyrządzaniu szkody przez zwierzynę łowną, z zastrzeżeniem że nie mogą one ranić zwierzyny.

Nie przysługuje odszkodowanie za szkody wyrządzone przez zwierzynę na gruntach nie będących gruntami łowieckim, w winnicach niezabezpieczonych przed zwierzętami, na nieogrodzonych szkółkach kwiatowych, ogrodach owocowych, alejach i pojedynczych drzewach oraz uprawach o dużej wartości. O tym, czy uprawa jest dużej wartości decyduje – w razie wątpliwości – organ administracji państwowej ds. łowiectwa. Nie przysługuje odszkodowanie za szkody wyrządzone przez zwierzynę w płodach niezebranych w terminach agrotechnicznych, a także w zebranych płodach które nie zostały odpowiednio zabezpieczone przed zwierzętami (§ 54 ust. 1 ustawy).

Odszkodowanie za szkody wyrządzone przez zwierzynę, której populacja nie może być zmniejszona poprzez polowanie, pokrywa państwo.

Tryb postępowania określa § 55 ustawy. Roszczenie o odszkodowanie za szkody na gruntach rolnych, w płodach rolnych oraz uprawach rolnych poszkodowany wnosi wobec użytkownika obwodu łowieckiego w terminie 20 dni od dnia zaistnienia szkody. Wraz z roszczeniem poszkodowany określa wysokość szkody. Jeżeli wysokość szkody można ocenić dopiero po zbiorach, poszkodowany określa wysokość szkody w terminie 15 dni od zakończenia zbiorów.

Poszkodowany i użytkownik obwodu łowieckiego winni porozumieć się co do wysokości odszkodowania. Jeżeli odszkodowanie nie zostanie wypłacone w terminie 60 dni od daty wniesienia roszczenia – poszkodowany może (w terminie 3 miesięcy) wystąpić do sądu o wypłatę odszkodowania.

DANIA

Ministerstwo Środowiska może zalecić zastosowanie szczególnych środków regulacji populacji zwierzyny łownej w celu ograniczenia ich wpływu na człowieka i jego zdrowie, ograniczenia groźby przenoszenia chorób, ochrony fauny i flory oraz zapobiegania szkodom na gruntach rolnych i leśnych. W tym celu może nakazać właścicielowi gruntu wprowadzenie określonych środków ochronnych. Jeżeli

właściciel nie zastosuje się do nakazu, Ministerstwo może zastosować te środki na koszt właściciela gruntu.

Jeleń szlachetny wyrządza szkody na gruntach rolnych i leśnych. Za te szkody nie przewiduje się żadnego odszkodowania, gdyż jako rekompensatę z tego tytułu traktuje się prawo polowania przysługujące właścicielowi gruntu. Ani państwo (rząd) ani dzierżawca nie mają obowiązku wypłaty odszkodowania za szkody wyrządzone przez zwierzynę łowną. Rolnik, który poniósł znaczne szkody na niezebranych plonach może wystąpić o zezwolenie na odstrzał jelenia w porze nocnej. Jeleń szlachetny, daniel i jeleń sika może być odstrzelony poza sezonem polowań jeżeli znalazł się na obszarze prawidłowo ogrodzonych obszarów upraw i plantacji owoców⁴.

FINLANDIA

W Finlandii kwestie szkód łowieckich reguluje osobna ustawa (105/2009 z późniejszymi zmianami)⁵. Określa ona zasady i procedury przyznawania środków z budżetu państwa na rekompensatę szkód wyrządzanych przez zwierzynę łowną oraz na środki ochrony przed tymi szkodami. Ustawa wymienia listę gatunków zwierząt, co do których przysługuje odszkodowanie. Są to jeleniowate (daniel, jeleń szlachetny, jeleń sika, łoś, jeleń wirginijski i niektóre renifery), duże drapieżniki (niedźwiedź, wilk, rosomak i ryś) oraz inne gatunki zwierzyny łownej.

Szkody wyrządzone przez jeleniowate na gruntach rolnych i ogrodowych, szkółkach oraz płodach rolnych są rekompensowane jako szkody na uprawach rolnych, szkody na żywym inwentarzu – jako szkody na zwierzętach. a szkody na lasach i leśnym materiale reprodukcyjnym – jako szkody na lasach.

W odniesieniu do dużych drapieżników oprócz szkód na uprawach rolnych uwzględnia się szkody na zwierzętach domowych i hodowlanych, pasiekach, ogrodzeniach, budynkach i innych budowlach służących do trzymania zwierząt – jako szkody na zwierzętach, a także szkody na ruchomościach nieożywionych (*inanimate movable property*) innych niż wyżej wymienione – jako szkody na majątku ruchomym.

Znaczne szkody wyrządzone przez inne gatunki zwierzyny łownej mogą być zrekompensowane w ramach środków przeznaczonych na ten cel w rocznym

⁴ European Ungulates and Their Management in the 21st Century. s. 83.

⁵ Game Animal Damages Act. <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2009/en20090105.pdf>.

budżecie państwa, jeżeli szkoda spowodowana przez określony gatunek zwierzyny „dotyczy tego samego źródła utrzymania na rozległym obszarze” a powstaniu szkody nie można było zapobiec ani wystarczająco przeciwdziałać lub ograniczyć jej rozmiary poprzez polowanie.

Odszkodowanie za szkody wyrządzone przez jeleniowate przysługuje prywatnym rolnikom i prywatnym właścicielom gruntów, ich spadkobiercom, jak również spółkom utworzonym przez prywatnych rolników lub prywatnych właścicieli gruntów jeżeli głównym celem ich działalności jest rolnictwo.

Szkody wyrządzone przez zwierzynę łowną mogą zostać zrekompensowane w ramach limitów określonych w budżecie państwa. Warunkiem otrzymania odszkodowania przez poszkodowanego jest zastosowanie przezeń wszelkich niezbędnych środków w celu zapobieżenia powstaniu szkody. Odszkodowanie zostanie zmniejszone lub nie będzie wypłacone jeżeli poszkodowany przyczynił się do powstania szkody lub jej powiększenia albo bez uzasadnienia odmówił zastosowania środków które mogłyby zapobiec jej powstaniu.

Maksymalna wysokość odszkodowania nie może przekroczyć bieżącej wartości uszkodzonego mienia. Jeżeli określone w budżecie środki nie wystarczają na wypłatę odszkodowań, wówczas kwoty odszkodowania zmniejsza się w tej samej proporcji dla wszystkich uprawnionych do odszkodowania.

Rekompensaty za szkody łowieckie (z wyjątkiem szkód osobistych wyrządzonych przez duże drapieżniki nie wypłaca się jeżeli ich łączna wartość nie przekracza rocznie 170 euro. W przypadku przyznania odszkodowania pokrywa ono uzasadnione koszty oszacowania szkody. Przy obliczaniu wysokości szkody odejmuje się nieponiesione koszty zbioru, itp.

Strona zamierzająca ubiegać się o rekompensatę za szkody wyrządzone przez zwierzynę łowną powinna zgłosić powstanie szkody niezwłocznie po jej stwierdzeniu w celu weryfikacji szkody i oszacowania jej wysokości. Szkodę osobistą zgłasza się w lokalnym posterunku policji w miejscu powstania szkody, szkodę na uprawach, zwierzętach, reniferach oraz majątku ruchomym zgłasza się w lokalnym urzędzie ds. rolnictwa właściwym ze względu na miejsce powstania szkody. W zależności od rodzaju sprawy, w zgłoszeniu podaje się: nazwisko, adres oraz inne informacje kontaktowe poszkodowanego, miejsce powstania szkody i inne informacje dotyczące lokalizacji szkody, przyczynę i czas powstania szkody, rodzaj uprawy, powierzchnię szkody i ilość zniszczonych płodów rolnych, gatunek i liczbę zabitych

lub zranionych zwierząt, rodzaj i wartość uszkodzonych lub zniszczonych ruchomości, informację czy poszkodowany jest ubezpieczony, inne czynniki wpływające na wysokość odszkodowania. Lokalny (gminny) urząd ds. rolnictwa organizuje inspekcję w miejscu powstania szkody w celu jej zweryfikowania. O przeprowadzeniu inspekcji powiadamia się poszkodowanego i przedstawiciela zarządu stowarzyszenia myśliwych. Mogą oni być obecni podczas inspekcji oraz zgłaszać uwagi, które wprowadza się do protokołu inspekcji. Urząd gminny ds. rolnictwa weryfikuje dane z inspekcji i szacuje wysokość szkody, w razie potrzeby korzystając z pomocy biegłego.

Urząd gminny ds. rolnictwa właściwy ze względu na miejsce zamieszkania poszkodowanego jest właściwy do rozpatrzenia sprawy rekompensaty za szkodę na uprawach, zwierzętach majątku ruchomym i reniferach i do niego należy składać wnioski o odszkodowanie. We wniosku podaje się dane kontaktowe oraz rodzaj szkody, przyczynę i miejsce jej powstania, koszty oszacowania wysokości szkody poniesione przez poszkodowanego, wysokość przewidywanego odszkodowania z innych źródeł oraz wysokość żądanego odszkodowania. W decyzji urząd określa rodzaj i kwotę wnioskowanego odszkodowania oraz podstawy ustalenia jego wysokości oraz podstawy prawne zwrotu wypłaconego odszkodowania.

FRANCJA

Odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez grubą zwierzynę w uprawach rolnych i zbiorach regulują przepisy kodeksu środowiska: art. L. 426-1 do L. 426-8 w części legislacyjnej oraz art. R. 426-1 do R. 426-29 w części wykonawczej.

Szczegółowe omówienie rozwiązań francuskich znajduje się w opracowaniu załączonym do niniejszej informacji. Na uwagę zasługuje finansowanie odszkodowań przez departamentalne federacje łowieckie ze składek płaconych na ten cel przez myśliwych oraz podział odpowiedzialności za funkcjonowanie urzędów służących do ochrony upraw wypracowane w niektórych regionach tego kraju.

NIEMCY

Grunty łowieckie mają powierzchnię 319 000 km², co stanowi 89% całkowitej powierzchni kraju. Ponad 80% gruntów łowieckich stanowi własność prywatną. Jednym z filarów łowiectwa w Niemczech jest istnienie obwodów łowieckich. Zgodnie z ustawą o łowiectwie prawo polowania jest związane z własnością gruntu. Właściciel

spełniający określone warunki – posiadanie gruntów o powierzchni co najmniej 75 ha⁶ i o odpowiednim kształcie – może samodzielnie decydować o tym kto będzie wykonywać prawo polowania na jego gruntach. Do polowania uprawnieni są wyłącznie posiadacze licencji.

Jednak niewielu właścicieli ziemskich spełnia ww. warunki. Ci, którzy ich nie spełniają są z mocy prawa członkami spółdzielni łowieckiej *Jagdgenossenschaft*. Grunty członków spółdzielni tworzą obwody łowieckie (*Jagdrevier*), o powierzchni co najmniej 250 ha. Według danych z 2005 r. w Niemczech istnieje ok. 70 tysięcy obwodów łowieckich o przeciętnej powierzchni ponad 450 ha. Czynsz dzierżawny wynosi od 1 do 150 euro za hektar, w zależności od lokalizacji, liczebności i struktury gatunkowej zwierzyny, popytu i innych czynników. Przeciętnie jeden dzierżawca płaci rocznie ok. 7 tysięcy euro czynszu dzierżawnego i inne koszty.

Decyzja o tym kto otrzyma prawo polowania na obszarze danej spółdzielni łowieckiej zapada większością głosów. Pewną rekompensatę za pozbawienie „drobnych” właścicieli możliwości decydowania stanowi prawo do żądania od spółdzielni łowieckiej odszkodowania za szkody wyrządzone przez zwierzynę łowną⁷.

Właściciele mogą polować samodzielnie lub dzierżawić prawo do polowania. *Jagdgenossenschaft* dzierżawi prawo polowania myśliwym a opłaty za dzierżawę dzieli pomiędzy właścicieli gruntów.

Do polowania na kopytne z wyjątkiem dzika, który jest traktowany jak szkodnik, konieczne jest sporządzenie rocznego planu łowieckiego.

Poszczególne kraje związkowe stosują własne prawa dotyczące sezonu polowań, wielkości obwodów łowieckich itp. Niemniej jednak obowiązują pewne podstawowe zasady prawa łowieckiego:

- zwierzyna żywa stanowi rzecz niczyją (*res nullius*), zwierzę martwe upolowane jest własnością osoby wykonującej prawo polowania;
- polowanie jest dozwolone tylko na terenie obwodu łowieckiego (*Revier*), którego minimalna powierzchnia waha się od 75 do 80 ha w przypadku jednego właściciela i 250 ha – grupy właścicieli (w Alpach – 500 ha);

⁶ W poszczególnych krajach związkowych wielkości te są różne. W Bawarii wymagana jest powierzchnia 81 755 ha w jednym kawałku.

⁷ Schaller M.J. Forests and Wildlife Management in Germany – A mini-review.
http://eprints.lib.hokudai.ac.jp/dspace/bitstream/2115/24487/1/10%281%29_P59-70.pdf

- prawo polowania może być przedmiotem dzierżawy, okres umowy dzierżawy wynosi 12 lat dla gruntów na których występuje jeleń szlachetny i 9 lat dla pozostałych gruntów;

- plan polowań, wcześniej wspomniany, musi zostać zatwierdzony przez właściwy organ władzy i powinien być zrealizowany.

Szkody rolnikom wyrządzają przede wszystkim dziki, jelenie i daniela. Z uwagi na znaczną gęstość zaludnienia, intensywny rozwój rolnictwa oraz brak dużych drapieżników zasadniczą rolę odgrywa ochrona przed szkodami. Największe szkody powoduje dzik – zwłaszcza w uprawach kukurydzy (gdzie może żerować i przebywać przez wiele miesięcy) i na łąkach.

W niektórych częściach kraju właściciele mają trudności z oddaniem gruntów w dzierżawę, gdyż wysokość odszkodowania żądanego za szkody wyrządzone przez dziki przekracza cenę dzierżawy. Duże stada jeleni i danieli mogą też wyrządzać szkody rolnikom, ale łatwiej jest je przepędzić stosując odpowiednie środki.

Za szkody wyrządzone przez zwierzynę łowną zasadniczo odpowiada *Jagdgenossenschaft*, jednak w praktyce kwestie odszkodowania są uregulowane w umowie dzierżawy, w ten sposób, że odszkodowanie wypłaca dzierżawca. Jeżeli właściciel gruntu nie może porozumieć się z dzierżawcą w sprawie wysokości odszkodowania, wówczas może wystąpić o opinię urzędowego eksperta ds. szacowania szkód łowieckich (*Wildschadensschätzer*). Jeżeli nadal brak jest porozumienia sprawa trafia do sądu. Koszty wykonania opinii często przewyższają wartość szkód. Właścicielom gruntów wykonującym samodzielnie prawo polowania odszkodowanie za szkody łowieckie nie przysługuje.

Więcej informacji nt. rozwiązań niemieckich znajduje się w opracowaniu załączonym do niniejszej informacji.

SZWECJA

Łowiectwo jest regulowane ustawą łowiecką (1987:253), rozporządzeniem wykonawczym do ustawy (1987:905) oraz przepisami łowieckimi wydanymi przez Agencję Ochrony Środowiska.

W przeszłości możliwe było dochodzenie odszkodowania za szkody w zbiorach wyrządzone przez łosie jelenie i daniela. Odszkodowanie wypłacały władze lokalne. Po zgłoszeniu szkody była ona weryfikowana przez inspektorów z władz regionalnych, którzy uzgadniali wysokość odszkodowania. W latach 1980-87

odszkodowania z tego tytułu wyniosły 8,7 mln SEK (około 1 mln euro). Z analizy danych nt. szkód wynika, że w skali lokalnej lub poszczególnych farm szkody te miały istotne znaczenie gospodarcze (strata do 26% zbiorów) jednak w skali regionu stanowiły niewielki procent (zwykle mniej niż 1% powierzchni upraw).

W wyniku zmiany prawodawstwa w 1995 r. nie jest obecnie możliwe uzyskanie rekompensaty za szkody spowodowane przez kopytne zarówno w odniesieniu do zbiorów rolnych jak i leśnych.

Wszystkie dziko żyjące ssaki i ptaki, zasadniczo, podlegają ochronie. Przepisy łowieckie określają na które zwierzęta można polować i kiedy. Przepisy określają sezon polowań dla około 20 gatunków ssaków i około 40 gatunków ptaków. W zasadzie brak jest ograniczeń liczebnych w tym okresie, niemniej czasami – zwłaszcza w odniesieniu do łosia – lokalne władze administracyjne mogą takie ograniczenia wprowadzać. Jeżeli określony gatunek zwierzyny wyrządza szkody, organ administracji lokalnej lub Agencja Ochrony Środowiska mogą zezwolić na prowadzenie polowań w innych terminach (poza sezonem) w celu zapobieżenia szkodom lub zmniejszenia ich rozmiarów⁸.

Załączniki:

1. Wójcik M. Szkody łowieckie a odpowiedzialność dzierżawców i zarządców obwodów łowieckich w Polsce i wybranych krajach Unii Europejskiej.
2. Borkowski J. Polski system łowiectwa na tle rozwiązań europejskich.

Autor:

Albert Pol

specjalista ds. międzynarodowych
w Biurze Analiz Sejmowych

Akceptował:
Wicedyrektor
Biura Analiz Sejmowych

Jakub Borawski

Deskrytory bazy Rex: Łowiectwo, Czechy, Dania, Finlandia, Francja, Niemcy, Szwecja

⁸ European Ungulates and Their Management in the 21st Century. s. 62..